

Dokument:

Karl Marx:

Enquête Ouvrière

I det franske bladet *Revue Socialiste* for 20. april 1880 sto det gjengitt en spørsmålsliste som bladets lesere ble bedt om å besvare. Denne listen var laget av Karl Marx som på denne måten ville skaffe fram materiale til en kartlegging av levekårene til den franske arbeiderklassen. En slik kartlegging skulle tjene helt eksplisitte politiske formål. Gjennom å produsere kunnskap om arbeiderklassens arbeids- og levetilstand skulle det skapes et bedre grunnlag for arbeiderklassens egen kamp for frigjøring.¹

Dette spørreskjemaet som ble sendt til 20 000 abonnenter, var ment som et alternativ til de statlige undersøkelser som ble gjort gjennom henvendelser til "øvrighetspersoner" og offentlige instanser av ulike slag. Det representerer slik sett det første forsøk på å anvende et spørreskjema i en undersøkelse som tar utgangspunkt i *arbeiderklassens* synspunkter og opplevelse av sin situasjon. Undersøkelsen var imidlertid lite vellykket fordi det kun kom inn svært få besvarelser.

Når *Vardøger* i dag trykker en oversettelse av *Enquête Ouvrière*, er det ikke bare fordi dette spørreskjemaet er et historisk dokument. Formuleringen av spørsmålene gir også en viss pekepinn om hvordan Marx tenkte når han skulle anvende sin generelle teoretiske innsikt i kapitalismens funksjonsmåte til å gjennomføre en empirisk undersøkelse som skulle utdype og konkretisere denne innsikten. Svært mange av spørsmålene gir da også nokså klare assosiasjoner til deler av *Kapitalen* - ja spørreskjemaet kan faktisk leses som et slags sammendrag av Marx' hovedverk.

For lesere som er kjent med moderne survey-teknikker, vil Marx' spørreskjema virke svært omfattende og vanskelig å

fylle ut. Dagens metodikk ville utvilsomt kunne ha hjulpet Marx til å lage et mer utfyllingsvennlig skjema som ville gitt en høyere svarprosent. Marx har imidlertid noen sterke sider som hans etterfølgere i survey-verdenen kanskje kunne lære noe av. Vi tenker da ikke bare på skjemaets teoretiske ankerfeste i kritikken av den politiske økonomien, men også på skjemaets eksplisitte politiske stillingstaken og dets mulige "praktiske" effekter på den som fyller det ut.

Skjemaets politiske stillingstaken kommer til syne i måten spørsmålene stilles på, for eksempel i kravene til etterprøving av populære (men feilaktige) oppfatninger, eller i de mer kyniske kommentarene om sosiale ulikheter mellom kjøpere og selgere av arbeidskraft (jfr. spørsmålene nr 48 og 49). Denne politiske stillingstaken tvinger også utfylleren til selv å ta stilling, noe som har bevissthemessige virkninger. Videre vil en utfylling av skjemaet føre til at arbeiderne må tenke igjennom og systematisere sin kunnskap om svært mange sider ved sine levekår. Også det må antas å ha bevissthemessige virkninger. Slik sett er ikke *Enquête Ouvrière* bare et spørreskjema. Det er også en form for politisk intervensjon.²

Enquête Ouvrière er lite omtalt, og i den utstrekning dette er blitt gjort, brukes enkelte spørsmål - løstrevet fra sin sammenheng - gjerne som illustrasjoner på tungvinte eller "ledende" formuleringer. Budskapet er: vi gjør det bedre i dag. Når vi bringer denne oversettelsen i *Varðøger*, er det fordi vi er uenige i en slik vurdering. Vi tror *Enquête Ouvrière* fortsatt kan være et nyttig utgangspunkt for en diskusjon om hvordan en skal kartlegge arbeiderklassens levekår, hvilke sider ved disse levekårene som er vesentlige, og hvilke andre effekter enn å framskaffe data som bruk av spørreskjema kan ha.

Redaksjonen

SPØRRESKJEMAET³

Ingen regjering - enten den har vært monarkistisk eller republikansk-borgerlig - har våget å foreta en seriøs undersøkelse av levekårene til den franske arbeiderklassen. Dette til tross for at de har gjort en mengde undersøkelser omkring landbruksøkonomiske, finansielle, handelsmessige og politiske kriser.

De uverdige forholdene ved den kapitalistiske utbyttingen, slik de er blitt avslørt ved de offentlige undersøkelsene

fra den engelske regjeringen, og de følger for lovgivningen som disse avsløringene har framprovosert (begrensninger av den lovlige arbeidsdagen til 10 timer, lover om kvinne- og barnarbeid m.v.) har gitt det franske borgerskapet en enda sterkere skrekk for hva en upartisk og systematisk undersøkelse kunne føre til.

Inntil vi kan presse den republikanske regjeringen til å ta etter den monarkistiske regjeringen i England og begynne med grundige undersøkelser av den kapitalistiske utbyttingens dåder og udåder, gjør vi i mellomtiden et forsøk på å begynne med en slik undersøkelse med de beskjedne midler som står til disposisjon. Med vårt tiltak håper vi på støtte fra de arbeiderne i by og land som forstår at de alene kan gi en sakkyndig beskrivelse av de onder de lider under, og som forstår å anvende dette hjelpemiddel mot elendigheten som de må tåle, uten å vente på en frelser gitt av forsynet. Vi regner videre med sosialister av alle avskyninger som ønsker en sosial reform, og som dessuten ønsker et nøyaktig kjennskap til de betingelser som arbeiderklassen arbeider og lever under, den klassen som hører fremtiden til (...).

De følgende hundre spørsmålene er av største viktighet. Svarene må påføres spørsmålsnummeret. Det er ikke nødvendig å besvare alle spørsmålene, men vi anbefaler å gi så omfattende og detaljerte svar som mulig. Navnet på den arbeideren eller arbeidersken som svarer, vil ikke bli offentliggjort. Dette på grunn av en spesiell fullmakt. Svarene bør imidlertid angi den adresse der man kan komme i forbindelse med ham eller henne.

Svarene skal sendes til administrasjonen til *Revue Socialiste Monsieur Lécluse, 28, rue Rogale i Saint-Cloud, Paris.*

Svarene vil bli sortert og vil utgjøre bakgrunnsmateriale for spesialstudier som vil bli offentliggjort i *Revue Socialiste* og senere samlet til en bok.

I

1. Yrke
2. Eies den bedriften hvor De arbeider av en enkelt kapitalist eller et aksjeselskap? Skriv navnet på den kapitalistiske bedriftslederen eller selskapets direktører.

3. Antall ansatte.
4. Angivelse av deres alder og kjønn.
5. Hva er den tillatte minstealder for barn (gutter eller jenter)?
6. Antall formenn eller andre ansatte som ikke er vanlige lønnsarbeidere.
7. Finnes det lærlinger? Hvor mange?
8. Finnes det, bortsett fra arbeidere som er sysselsatt på normal og regelmessig måte, andre som kommer utenfra og til bestemte årstider?
9. Produserer bedriften hvor De er ansatt, utelukkende eller hovedsakelig for stedlige kunder, for hjemmemarkedet eller for eksport?
10. Ligger bedriften på landet eller i en by? Hva heter stedet?
11. Dersom bedriften ligger på landet: Tjener De tilstrekkelig på arbeidet i fabrikk til at De kan leve av det, eller kombineres dette med landbruksarbeid?
12. Arbeider De med hendene eller ved hjelp av maskiner?
13. Gi detaljer om arbeidsdelingen i Deres bedrift.
14. Anvender man damp som drivkraft?
15. Angi antall rom som bedriftens avdelinger er fordelt på. Beskriv det spesielle arbeidet som utføres i Deres avdeling. Fortell ikke bare om den tekniske siden, men også om belastningene på muskler og nerver av dette arbeidet, og dets generelle virkninger på sunnhetstilstanden til arbeiderne.
16. Beskriv de hygieniske forholdene på bedriften, rommenes størrelse og hvor mye plass den enkelte arbeider har; videre ventilasjon, temperatur, kalkpuss fra murene, toaletter, vanlig renslighet, støy fra maskiner, metallstøv, fuktighet osv.
17. Finnes det en kommunal eller statlig inspeksjon av de hygieniske forholdene i bedriften?
18. Finnes det i Deres bransje spesielle livsfarlige damper som skaper yrkessykdommer blant arbeiderne?
19. Er bedriften overfylt med maskiner?
20. Er drivmotorene, overføringsreimene og verktøymaskinene sikret mot ulykker gjennom beskyttelsesforanstaltninger?

21. Hvor mange ulykker har De personlig kjennskap til?
22. Hvis De arbeider i en gruve: Angi hvilke forsiktighetsregler som bedriftsledelsen har iverksatt for å sikre ventilasjon og forhindre eksplosjoner og andre farlige ulykker.
23. Dersom De arbeider i en kjemisk fabrikk, smelteverk, i metallindustri eller andre spesielt farlige bransjer, angi hvilke forsiktighetsregler som bedriftsledelsen har iverksatt.
24. Hvordan er belysningen i bedriften (gass, olje osv.)?
25. I tilfelle brann, finnes det tilstrekkelig med sikkerhetsanordninger?
26. Er bedriftseieren ved ulykker *gjennom lov* forpliktet til å yte erstatning til arbeideren eller hans familie?
27. Hvis ikke: Har han noen gang betalt erstatning til en som ble utsatt for en ulykke mens vedkommende arbeidet for å berike ham?
28. Finnes det en form for helsetjeneste ved Deres bedrift?
29. Dersom De arbeider hjemme: Beskriv Deres arbeidsrom. Anvender De bare verktøy eller små maskiner? Får De hjelp av barna Deres eller av andre personer (voksne eller barn, menn eller kvinner)? Arbeider De for enkelt-kunder eller for en bedriftseier? Forhandler De umiddelbart med ham eller med en mellom-mann?

II

30. Lag en oppstilling over antall arbeidstimer pr. dag og de ukentlige arbeidsdagene.
31. Lag en oversikt over fridagene i løpet av året.
32. Hvilke pauser finnes i løpet av arbeidsdagen?
33. Inntas måltidene til bestemte tidspunkter eller uregelmessig? Blir de inntatt innenfor eller utenfor bedriften?
34. Blir det arbeidet under måltidene?
35. Dersom man anvender damp: når blir den satt på, når blir den stengt av?
36. Arbeides det om natten?
37. Gi en oversikt over arbeidstiden for barn og ungdom under 16 år.

38. Benyttes det skiftlag av barn og ungdom som avløser hverandre i løpet av arbeidstiden?
39. Sørger regjeringen eller kommunen for at lovbestemmelsene om barnarbeid blir overholdt, i den grad det finnes slike lovbestemmelser? Blir disse lovbestemmelsene nøye overholdt av bedriftseierne?
40. Finnes det skoler for de barna og den ungdommen som er sysselsatt i Deres bedrift? Hvis ja: når undervises det? Hvem har ledelsen? Hva underviser man i?
41. Hvis det arbeides både dag og natt: Hva slags skiftsystem benyttes?
42. Hvor mye lenger blir arbeidsdagen vanligvis i perioder med høy industriell aktivitet?
43. Blir maskinen rengjort av arbeidere som er spesielt ansatt for dette, eller blir de rengjort av de samme arbeiderne som arbeider ved maskinene i den vanlige arbeidstida, uten godtgjørelse?
44. Hvordan reageres det når arbeiderne kommer for sent, og hva er straffen for dette? Når begynner arbeidsdagen, når begynner arbeidsdagen etter måltidene?
45. Hvor lang tid bruker De på å komme til og fra bedriften?

III

46. Hva slags kontrakt har De med Deres bedriftsleder? Er De ansatt på dagbasis, ukebasis, månedsbasis osv.?
47. Hvilke frister for oppsigelse gjelder for henholdsvis bedriftslederen og arbeiderne?
48. Dersom en avtale brytes, hvilken straff får bedriftslederen dersom det er hans ansvar?
49. Hvis det er arbeiderens ansvar, hvilken straff får han?
50. Dersom det finnes lærlinger: hvordan er reglene for deres lærlingekontrakter?
51. Har De regelmessig eller uregelmessig arbeid?
52. Arbeider man i Deres yrke bare på bestemte tider av året eller er arbeidet vanligvis mer eller mindre likt fordelt over året? Dersom De arbeider bare på bestemte tider av året: Hva lever De av i mellomtiden?
53. Har De fastlønn eller akkordlønn?

54. Dersom De har fastlønn: blir De betalt pr. time eller pr. dag?
55. Gis det spesielle tillegg for spesielt arbeid? Hvilke?
56. Dersom De arbeider på akkord: Hvordan blir den fastlagt? Dersom De er sysselsatt i en bransje der akkorden blir fastsatt etter mengde eller vekt, som for eksempel i bergverk, anvender Deres bedriftseier eller hans kontrollører svindelaktige metoder for å frata Dem en del av Deres lønn?
57. Dersom De arbeider på akkord: Bruker man varens kvalititet som påskudd til å foreta svindelaktige trekk i Deres lønn?
58. Likegyldig om De har akkord- eller fastlønn: Når får De lønnen utbetalt, med andre ord, hvor lang kreditt gir De til Deres bedriftseier før De mottar lønnen for det utførte arbeidet? Får De betaling etter en uke eller én måned?
59. Er De klar over at forsinkelsen av lønnsutbetalingen ofte tvinger Dem til å oppsøke pantelåneren, som krever høy rente? Er de videre klar over at en slik forsinkelse fører til at De avstår fra livsviktige varer, eller tvinges til å sette dem i gjeld hos kremmerne slik at De blir deres bytte fordi De skylder dem penger? Kjenner De tilfeller der arbeiderne har mistet sine lønninger fordi bedriftseieren har gått konkurs?
60. Blir lønnen utbetalt direkte gjennom bedriftseieren eller via mellomledd (underleverandører osv.)?
61. Dersom lønnen blir utbetalt gjennom en underleverandør eller annen mellommann: hvilke bestemmelser finnes i Deres kontrakt?
62. Hvor høy lønn har De utbetalt i kroner, daglig og ukentlig?
63. Hvor høye er lønningene til de kvinner og barn som arbeider sammen med Dem i bedriften?
64. Hvor høy var den høyeste daglønnen i Deres bedrift i løpet av den siste måneden?
65. Hvor høy var den høyeste akkordlønnen i løpet av siste måned?
66. Hvor høy var Deres egen lønn i samme periode; hvis De har familie: hvor høy var lønnen til Deres kone og barn?

67. Blir lønningene helt og holdent utbetalt i penger eller på annen måte?
68. Dersom De leier Deres bolig fra bedriftseieren: hvilke betingelser har De fått? Trekker han husleien fra lønnen?
69. Hva er prisen på nødvendige ting som:
- a) Husleie; utleiebetingelser: Antall rom, antall personer som bor i dem, reparasjoner, forsikring, innkjøp og vedlikehold av løsøre, oppvarming, belysning, vann etc.
  - b) Mat: Brød, kjøtt, grønnsaker, poteter o.l., melk, egg, fisk, smør, olje, smult, sukker, salt, krydder, kaffe, sikkori, øl, sider, vin osv., tobakk.
  - c) Klær til foreldre og barn, vask, toalettsaker, bad, såpe etc.
  - d) Forskjellige utgifter: frimerker, lån og renter til pantelåneren, skole- og lærepenger for barna, aviser, bøker o.l., bidrag til sammenslutninger for gjensidig hjelp, til streiker, samvirkeforetak, til fagforeninger osv.
  - e) Tilfeldige utgifter som skyldes Deres arbeid.
  - f) Skatter.
70. Forsøk å sette opp en oversikt over ukentlige og årlige utgifter og inntekter for Dem og Deres familie.
71. Har De personlig lagt merke til at prisene på livsnødvendige ting (som husrom, mat o.l.) stiger sterkere enn lønnen?
72. Nevn de lønnsendringer som De kjenner til.
73. Angi lønnsnedslagene i perioder med stagnasjon og økonomisk krise.
74. Angi lønnsforhøyelsene i såkalte oppgangstider.
75. Nevn arbeidsavbrekk som skyldes etterspørselsendringer eller spesielle og allmenne kriser. Berett om Deres egne erfaringer fra perioder med ufrivillig arbeidsløshet.
76. Sammenlikn prisene på de varer som De produserer eller de tjenester som De yter, med prisen på Deres arbeid.
77. Fortell om tilfeller som De kjenner til der arbeidere er blitt erstattet av maskiner eller andre tekniske forbedringer.

78. Har intensiteten og varigheten av arbeidet økt eller avtatt i takt med utviklingen av maskiner og med arbeidsproduktiviteten?
79. Kjenner De til tilfeller av lønnsforhøyelser på grunn av produktjonsforbedringer?
80. Har De noen gang kjent en arbeider som etter fylte femti år har kunnet trekke seg tilbake og leve av de pengene som han har tjent som vanlig lønnsarbeider?
81. Hvor mange år kan en arbeider med gjennomsnittlig helse arbeide i Deres yrke?

IV

82. Finnes det fagforeninger i Deres yrke, og hvordan blir de ledet? Legg ved deres statutter og regler.
83. Hvor mange streiker har det vært i Deres yrke som De personlig kjenner til?
84. Hvor lenge har disse streikene vart?
85. Var de generelle eller lokale?
86. Var formålet en lønnsforhøyelse; hadde den til oppgave å yte motstand mot et lønnsnedslag, dreide den seg om lengden på arbeidsdagen eller skyldtes den andre grunner?
87. Hva ble resultatet?
88. Fortell om virksomheten til den lokale voldgiftsdommen.
89. Har man innen Deres yrke støttet streiker blant arbeidere i andre yrkesgrupper?
90. Fortell om de arbeidsreglementer og straffer som Deres bedriftsleder bruker til å herske over sine lønnsarbeidere.
91. Har det vært noen form for arbeidsgiversammenslutninger for å gjennomføre lønnsnedslag og forlengelse av arbeidstiden, eller for å forhindre streiker og i det hele tatt for å sette bedriftseiernes vilje i gjennom?
92. Kjenner De til tilfeller av at regjeringen har misbrukt det statlige voldsapparatet for å sette dette i bedriftseiernes tjeneste mot arbeiderne?
93. Kjenner De til tilfeller der regjeringen har grepet inn for å beskytte arbeiderne mot utpressingen fra bedriftseierne og mot deres illegale sammenslutninger?

94. Lar regjeringen gjennomføre lover om arbeidet som retter seg mot bedriftsherrene? Oppfyller regjeringsinspektørene sine forpliktelser?
95. Finnes det i Deres bedrift eller yrke foreninger for gjensidig hjelp i tilfelle av ulykker, sykdom, død, periodevis arbeidsudyktighet, alder o.l.? Legg ved deres statutter og reglement.
96. Er medlemskap i disse foreningene frivillig eller obligatorisk? Er fondene utelukkende under kontroll av arbeiderne?
97. Dersom bidragene er obligatoriske og under kontroll av bedriftsherrene: blir De trukket i lønnen? betaler bedriftsherrene renter for disse trekkene? blir disse bidragene betalt tilbake til arbeideren når han forlater bedriften eller får sparken? Kjenner De til tilfeller av at arbeidere har fått nytte godt av disse såkalte forsikringskassene som blir kontrollert av bedriftsherrene, men hvis grunnkapital på forhånd er trukket fra arbeidernes lønninger?
98. Finnes det andelslag i Deres yrke? Hvordan blir de ledet? Anvender de arbeidere utenfra på samme måte som kapitalistene gjør? Legg ved deres statutter og reglement.
99. Finnes det i Deres yrke bedrifter der arbeidere får sin betaling dels under navnet lønn og dels i form av såkalt andel i overskuddet? Sammenlikn den samlede lønn for disse arbeiderne med arbeidere der en slik såkalt overskuddsdeling ikke finnes. Nevn de forpliktelser som arbeiderne ansatt under et slikt system, har. Har de muligheter for å streike eller har de bare lov til å være sin herres ydmyke tjenerer?
100. Hva er de vanlige sunnhetsmessige, intellektuelle og moralske forholdene for arbeidere og arbeidersker i Deres yrke?
101. Generelle kommentarer.

Oversatt av Knut H. Sørensen

NOTER

- 1) Jfr. H. Weiss: Die "Enquête Ouvrière" von Karl Marx, *Zeitschrift für Sozialforschung*, 5(1), 76-98, 1936.

- 2) Jfr. Weiss, s.a., og Y.M. Bodeman: A problem of Sociological praxis, *Theory and Society*, 5, 373-386, 1978.
- 3) Vi har dessverre ikke hatt den franske originalteksten tilgjengelig, så oversettelsen er foretatt fra Weiss, s.a. En engelsk versjon finnes for øvrig i T.B. Bottomore og M. Rubel (eds.): *Karl Marx' Selected Writings in Sociology and Social Philosophy*, London 1956.

Marx & Engels Collected Works in fifty volumes

indispensable to anyone with a serious interest in Marx, marxism and the 19th century'

E J Hobsbawm in *New Society*

Vols 1-3 Early Works (1835-1844)

Vols 4-28 General Works (1844-1895) (Vols 4-14 and 16-18 available)

Vols 29-37 Economic Works (1857-1894)

Vols 38-50 Letters (1844-1895) (Volumes 38 and 39 available)

£8.50 cloth

Lawrence & Wishart
39 Museum Street, London WC1A 1LQ